

bez obzira na to što njegova važnost ili vrednost nisu politički propisani niti pravno garantovani. S druge strane, ustav je vezan za jednu konkretnu političku zajednicu, i – barem u demokratiji – ustav je relevantan za sve članove te zajednice, dakle za sve državljane, bez obzira da li se oni interesuju za politiku, bez obzira da li oni smatraju taj ustav dobrim ili lošim, bez obzira konačno da li su ga čitali ili ne. Ali, istovremeno, ustav jedne države važan je samo za njene državljane. Zašto?

Pa prvo zato što ustav jedne države pravno obavezuje sve njene državljane i samo njene državljane. Ovo nas dovodi do pitanja pravne obaveznosti. Ustav propisuje određena ponašanja kao dozvoljena, a zabranjuje neka druga ponašanja. Ili, ustav je sistem ovlašćenja i zabrana kojih se svi državljani moraju pridržavati, pod pretnjom sankcije. E sad, kakve ovo ima posledice za način čitanja? Prvo, ako ustav na direktno obavezujući način kaže šta smemo a šta ne smemo da radimo, tada je jako važno da ga pročitamo i da dobro shvatimo šta u njemu piše. Nepoznavanje ove lektire može nas odvesti u zatvor. Drugo, kao državljanin i čitalac, vi nemate slobodu izbora: vi možete privatno misliti kako je neka ustavna odredba loša za vas, da je direktno suprotstavljena vašim interesima, da vređa vašu moralnu intuiciju, vaš osećaj za dobro i ispravno, da je na neki drugi način pogrešna, ili da je jednostavno glupa, ili da je ceo ustav očajno loš. Ali vi se ipak morate ponašati u skladu sa tom normom, odnosno tim ustavom. Dakle, čini se da se vi kao čitalac ustavne lektire nalazite u bitno pasivnoj poziciji, poziciji primaoca obaveznih instrukcija. Čini se takođe da je – čak i ako ste vredan čitalac – rizik pogrešnog tumačenja onog što ste pročitali veoma prisutan. Naime, pročitavši neku ustavnu normu, vi možete zaključiti da vam ona garantuje neko pravo, i da smete da se ponašate na određeni način, na primer da slobodno kritikujete vlast. Sutra vas međutim kazne na osnovu Zakona o informisanju. Za taj zakon država tvrdi da je donet samo zato da bi pojasnio i operativno zaštitio tu istu slobodu govora koja je garantovana ustavom, i to koja je garantovana ne bilo kome, već vama kao državljaninu. Znači vama se garantuje neko pravo, i vi proučivši smisao toga prava, odlučite da ga primenite, i za to budete kažnjeni. Ovo nas dovodi do suštinskog problema ustavne lektire: čitanje ustava uvek je tumačenje pravog smisla ustavnih normi. Na ovo ću se ubrzo vratiti. Ali dozvolite mi da vas pre toga podsetim na još jedno svojstvo ustava koje je bitno za našu temu, na specifični ustavni sadržaj. Kako bi se to reklo nekad u školi: šta je tema i šta je pisarstvo da kaže. Iako sam dosad govorio o nekim uglavnom neprijatnim stvarima, kao što je nemanje prave čitalačke slobode da ostavite dosadno štivo, kao što je pravna obaveznost ustava, ili nesigurnost u vezi sa tumačenjem smisla onog što je u njemu napisano, valja ipak stalno imati u vidu da je ustav tekst koji se bavi nekim stvarima, upravo nekim vrednostima, koje su po pretpostavci dobre za nas. Ustav je povelja slobode. I pokušaću da pokažem da ovo jednostavno određenje mora figurirati kao nit vodilja pri čitanju ovog teksta. Ustav je, istorijski posmatrano, nastao zato što su ljudi, podanici, uvideli da je neophodno da definišu sopstvenu slobodu u obliku osnovnih prava, kako bi sprečili da vladajući proizvoljno koriste instrumente prinude. Ili, ustav je nastao kao povelja slobode zato što sloboda zahteva zaštitu, poglavito od onih koji su jači, i koji raspolažući vojskom, policijom i drugim instrumentima nasilja, mogu da nas porobe.

Ova fokusiranost na zaštitu slobode ponekad rezultira jednim gotovo pesničkim stilom, koji je naročito izražen kad se ustav donosi neposredno nakon revolucije. Post-revolucionarni ustav na najopštijem nivou ozvaničava dve stvari 1) zbacivanje starog režima kome se zamera upravo da je bio neprijatelj slobode, i 2) uspostavljanje novog režima, koji se u ustavnoj formi obavezuje da će mu sloboda i jednakost biti ideje vodilje.